

Merită păstrat

- *Eficiența Mecanismului de Cooperare și Verificare pentru România* –

Policy Memo nr. 16

Noiembrie 2010

UNIUNEA EUROPEANĂ

Proiect finanțat de PHARE

CUPRINS

INTRODUCERE.....	3
I. CÂND, CUM ȘI DE CE A ACCEPTAT ROMÂNIA CONDIȚIILE UE ÎN DOMENIULUI POLITICILOR ANTICORUPȚIE? RECAPITULARE 1999 – 2010 .	5
<i>I.1. Drumul către Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV)</i>	<i>5</i>
<i>I.2. Concluzii asupra eficienței condiționalităților.....</i>	<i>7</i>
<i>I.3 Care a fost factorul decisiv?.....</i>	<i>12</i>
II. CHESTIONÂNDU-I PE EXPERTII ȘI REPREZENTANȚII MASS-MEDIA DIN ROMÂNIA	13
<i>II.1 Evaluare generală a criteriilor de referință din MCV</i>	<i>13</i>
<i>II.2 Impactul MCV-ului asupra mediului politic.....</i>	<i>14</i>
<i>II.1.2 Impactul MCV asupra mediului instituțional</i>	<i>16</i>
<i>II.1.3 Opinii despre viitorul MCV</i>	<i>19</i>
III. TREI STUDII DE CAZ.....	21
III.1 BLOCAREA AMENDAMENTELOR ADUSE CODULUI DE PROCEDURĂ PENALĂ	21
III.2 STUDIU DE CAZ: ANI PIERDE DIN PUTERI, UE SALVEAZĂ SITUAȚIA	22
III.3. ELIMINAREA CĂTORVA BLOCAJE	23
TABEL 1. GRADUL DE ÎNDEPLINIRE A CRITERIILOR UE	25
BIBLIOGRAFIE.....	35

Introducere

Creat odată cu intrarea României și Bulgariei în Uniunea Europeană, Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV) era menit să asigure sustenabilitatea post-aderare a reformelor cerute de UE în domeniile cele mai problematice. Astăzi, la aproximativ 4 ani de la intrarea României și Bulgariei în Uniunea Europeană, există multe dispute politice și interpretări greșite legate de eficiența MCV, atât la nivel european cât și la nivel național.

Scopul lucrării de față este de a oferi perspectiva societății civile românești – care a fost implicată în mod activ în monitorizarea politicilor anti-coruupție ale României înainte și după intrarea în UE. Centrul Român de Politici Europene și Societatea Academică din România – două din cele mai importante think-tank-uri din România – au implementat în perioada 2009-2010 un proiect comun de evaluare a impactului MCV. Acest proiect a condus la publicarea a patru rapoarte și la organizarea de numeroase dezbateri cu reprezentanți ai ONG-urilor, a mass-mediei și a factorilor de decizie din România. Acest raport rezumă principalele concluzii ale rapoartelor și dezbaterilor publice publicate și organizate în cadrul acestui proiect.

Structura acestui studiu:

- Capitolul I – o evaluare generală a condiționalităților anti-coruupție pentru România înainte și după aderare;
- Capitolul II - un sondaj de experți asupra MCV ce arată tendințele de opinie printre experții și jurnaliștii români;
- Capitolul III - trei studii de caz relevante pentru măsurarea impactului MCV;
- Tabelul 1 – o descriere detaliată a celor 29 de condiționalități anti-coruupție și situația lor actuală.

Prin prezentarea acestor concluzii, autorii încearcă să găsească un răspuns la principala întrebare de cercetare: *A fost MCV o politică bună pentru UE și România?* Există un scepticism puternic la Bruxelles vis-a-vis de MCV. Considerăm că acest scepticism este nefondat.

Cum ar trebui interpretat MCV-ul? Dacă îl privim din prisma unor așteptări maximaliste, MCV nu și-a atins scopul. A reușit MCV-ul să reformeze sistemul juridic românesc într-o manieră profundă și sustenabilă? Nu a reușit. Dar este incorect să te aștepti la așa ceva de la un mecanism extern cu o influență limitată asupra factorilor de decizie.

Eșecul în a atinge aceste așteptări maximaliste înseamnă eșecul MCV-ului? Mai degrabă nu.

O evaluare corectă a MCV-ului ar trebui să ia în considerare două criterii:

a) Schimbările pe care le-a produs în status-quo-ul României;

b) Succesul său în a bloca tentativele de a desființa instituții și lege care au fost create la cererea UE în perioada de pre-aderare;

Aducem în acest studiu argumente puternice potrivit cărora MCV-ul s-a dovedit a fi eficient atunci când a urmat criteriile menționate mai sus. Poate că nu e perfect sau poate că nu a curățat complet România de corupție, dar această politică cu siguranță că și-a atins scopul: extinderea influenței pozitive a UE asupra domeniului întunecos al anti-corupției din România.

I. Când, cum și de ce a acceptat România condițiile UE în domeniul politicilor anticorupție? Recapitulare 1999 – 2010

I.1. Drumul către Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV)

Prima evaluare oficială a dorinței României de a se alătura Uniunii Europene a fost făcută în iulie 1997, iar rezultatele erau contradictorii. Înainte de aderarea la Uniune, România trebuia să facă progrese considerabile. Raportul de 114 pagini vorbea foarte puțin despre corupție (CE, 1997). În ciuda evaluărilor pesimiste, CE a recomandat în 1999 începerea negocierilor cu România și Bulgaria. Începerea negocierilor cu cele două țări balcanice a fost mai degrabă o decizie politică luată din motive geo-strategice. Conflictul din Kosovo și operațiunile militare conduse de NATO împotriva Serbiei afectaseră situația în regiune. Guvernul bulgar și cel român susținuseră NATO în ciuda sentimentelor pro-sârbe ale opiniei publice din cele două țări. UE a considerat că România și Bulgaria meritau să fie recompensate pentru susținerea Occidentului și pentru pierderile de ordin economic cauzate de război.

Raportul CE din octombrie 1999 menționează că fenomenul corupției era larg răspândit în România și că nu exista suficientă voință pentru a-l combate. Un subcapitol special era dedicat corupției în cadrul secțiunii politice a raportului, arătând că problema era considerată secundară la acel moment. CE semnală câteva probleme generale, dar oferea recomandări limitate.

Întoarcerea la putere a lui Ion Iliescu în anul 2000 nu a dus la schimbarea cursului pro-occidental al țării. Noul premier Adrian Năstase era nerăbdător să-și demonstreze înclinațiile pro-occidentale. Susținerea publică a integrării europene era copleșitoare, iar acest lucru a creat atât o presiune cât și un stimulent pentru guvernul Năstase pentru a finaliza negocierile. Integrarea europeană a devenit principala chestiune de pe agenda publică. În condițiile în care opoziția era fărâmițată între extremiștii de dreapta și de partidele democratice mici, guvernul a putut să-și urmeze agenda. Deși a fost capabil să închidă numeroase capitole de negociere, două domenii dificile au rămas în urmă: agricultura și justiția și afacerile interne (JAI). Anti-corupția era încă o problemă de natură politică dar era strâns legată de reforma justiției din cadrul JAI. România respecta din punct de vedere formal criteriile politice, dar rapoartele CE au devenit din ce în ce mai critice cu privire la situația corupției. Raportul CE din 2001 asupra României avertiza asupra nivelului ridicat al corupției și asupra lipsei de măsuri pentru a o combate. Guvernul a răspuns adoptând o serie de măsuri legale. Acestea nu au reușit să convingă CE care a devenit chiar mai critică în raportul din 2002 (CE 2002). În 2003, CE a făcut un alt pas, semnalând lipsa de cazuri de înaltă corupție care erau investigate. Între timp, guvernul a creat o instituție specială pentru a se ocupa de corupția la nivel înalt – Parchetul National Anti-corupție, dar rezultatele au rămas limitate. Atunci a apărut un pattern în relația România – UE pe acest subiect, care a rămas valabil într-o oarecare măsură până azi: guvernul român trecea legi și crea instituții, iar CE cerea rezultate reale.

În 2003, deoarece corupția devenise o chestiune jenantă, guvernul a adoptat în procedură de urgență un pachet important de legi privind reforma în sistemul judiciar și în corupție. Au fost adoptate noi legi privind transparența averilor demnitarilor, conflictele de interese și finanțarea partidelor, dar noile măsuri au fost considerate a fi slabe de către experții independenți și de cei ai Comisiei Europene deoarece ofereau multe porțițe legislative (raportul CE 2003). De asemenea, CE a atras atenția asupra faptului că „prevederile anticorupție nu sunt aplicate complet și în mod coerent” (CE 2003: 21).

În acest context, a apărut un al doilea pattern care, la fel, a rămas oarecum valabil până astăzi: CE solicită într-o primă instanță anumite schimbări legislative și mecanisme instituționale, constată aplicarea deficitară și revine cu noi condiții privind aplicarea legilor și eficiența instituțiilor. Raportul CE din 2004 a rămas foarte critic și a cerut progrese reale. Negocierile de aderare cu Bulgaria și România au fost finalizate în decembrie 2004, iar tratatul de aderare a fost semnat în aprilie 2005 cu data de aderare stabilită pentru 1 ianuarie 2007. Pentru a asigura continuarea reformelor necesare, un nou mecanism a fost creat, prin care CE a continuat să monitorizeze cele două state. În cel mai rău caz, aderarea putea fi amânată cu un an.

Alegerile din 2004 au adus la putere un nou Președinte și un nou guvern care marșaseră masiv pe problema corupției în campania electorală. Monica Macovei, cunoscută anterior la Comisie ca expert independent anticorupție, a fost desemnată ministru al Justiției. A devenit o figură controversată pe plan intern și un simbol al eforturilor anticorupție în viziunea mass-mediei internaționale. Evaluările Comisiei s-au îmbunătățit și eforturile noului ministru au fost recunoscute: „s-a înregistrat o accentuare a voinței politice de a combate corupția și s-au făcut pași care ar putea avea un impact pozitiv dacă sunt implementați în întregime” (CE 2005: 13).

Înainte de 2007, Comisia Europeană nu a recomandat o amânare a aderării, dar a creat un nou mecanism post-aderare pentru România și Bulgaria, așa-numitul „mecanism pentru cooperare și verificare”. Acest mecanism era menit să asigure că cele două țări vor continua reformele după aderare. Dacă nu reușeau acest lucru, Comisia menținea opțiunea de a activa clauza de salvagardare. Existau două clauze pentru România: una pentru agricultură și a doua pentru reforma judiciară și anticorupție. Odată activată clauza de salvagardare, statele membre nu erau obligate să recunoască deciziile judecătorești din România. Vom discuta mai târziu credibilitatea reală a acestei sancțiuni. Comisia Europeană a stabilit patru obiective de referință pentru a evalua progresele României în reforma judiciară, trei dintre acestea referindu-se la necesitatea de a continua eforturile anticorupție (decizia CE, decembrie 2006).

Obiectivul de referință nr. 1: Asigurarea unei transparențe și eficiențe sporite a actului de justiție, în special prin consolidarea capacității și a răspunderii Consiliului Superior al Magistraturii. Raportarea și monitorizarea impactului noilor coduri de procedură civilă și de procedură penală.

Obiectivul de referință nr. 2: Înființarea, după cum a fost prevăzut, a unei agenții de integritate cu responsabilități legate de verificarea averii, a incompatibilităților și a potențialelor conflicte de interese, care să emită hotărâri cu caracter obligatoriu pe baza cărora să se poată aplica sancțiuni disuasive.

Obiectivul de referință nr. 3: Pe baza progreselor înregistrate până în prezent, continuarea realizării unor anchete profesionale și imparțiale în cazul sesizărilor de corupție la nivel înalt.

Obiectivul de referință nr. 4: Adoptarea unor măsuri suplimentare de prevenire și de luptă împotriva corupției, în special la nivelul administrației locale.

Cu această nouă condiționalitate, România a primit mult-așteptatul statut de membru la data de 1 ianuarie 2007. Cu toate acestea, primul an în UE s-a dovedit a fi și cel mai agitat din istoria sa recentă. La doar o lună de la aderare, noua majoritate din Parlament formată din liberali și social-democrați a dus la adoptarea unei moțiuni împotriva Monicăi Macovei. În consecință, premierul a eliminat-o din guvern pe Monica Macovei, cât și pe ceilalți miniștri susținuți de președinte. Criza politică s-a adâncit și mai mult în martie 2007, când Parlamentul a desemnat o comisie specială pentru a suspendarea Președintelui. Votul de suspendare din Parlament a fost ulterior infirmat prin referendum. În perioada 2007-2008, Parlamentul a încercat să limiteze puterea instituțiilor anticorupție create prin condiționalitățile UE. Deși lauda eforturile depuse de procurorii DNA, Comisia aducea critici celorlalte instituții: în cele două rapoarte publicate în 2008, Comisia observa că niciun caz de înaltă corupție nu a fost finalizat (rapoartele CE din februarie și iulie 2008). Sancțiunea atașată MCV nu a fost activată, dar monitorizarea a fost prelungită până cel puțin în 2010.

I.2. Concluzii asupra eficienței condiționalităților

Pentru a măsura factorii care au încurajat concordanța cu standardele UE, am izolat 29 de condiții prezente în rapoartele Comisiei Europene din perioada 1998 – iulie 2010 (vezi Tabelul 1 pentru descrierea detaliată a celor 29 de condiții și evoluția acestora în timp). Am adaptat modelul bazat pe stimulentele externe dezvoltat de Schimmelfennig și Sedelmeier (2005) pentru a testa puterea condiționalităților UE într-un caz extrem: distanța semnificativă dintre așteptările UE și realitatea din România, dar și lipsa unui *acquis* consistent în acest domeniu. Pentru o perspectivă totalmente academică a acestei metodologii, consultați raportul anterior – „Când, cum și de ce a acceptat România condițiile UE în domeniului politicilor anticorupție? Recapitulare 1999 – 2010” (Ghinea și Tănăsache; 2010).

Fiecare din cele 29 de condiții a fost evaluată pe o scală (folosind ca surse atât rapoartele CE cât și interviuri cu experți și demnitari):

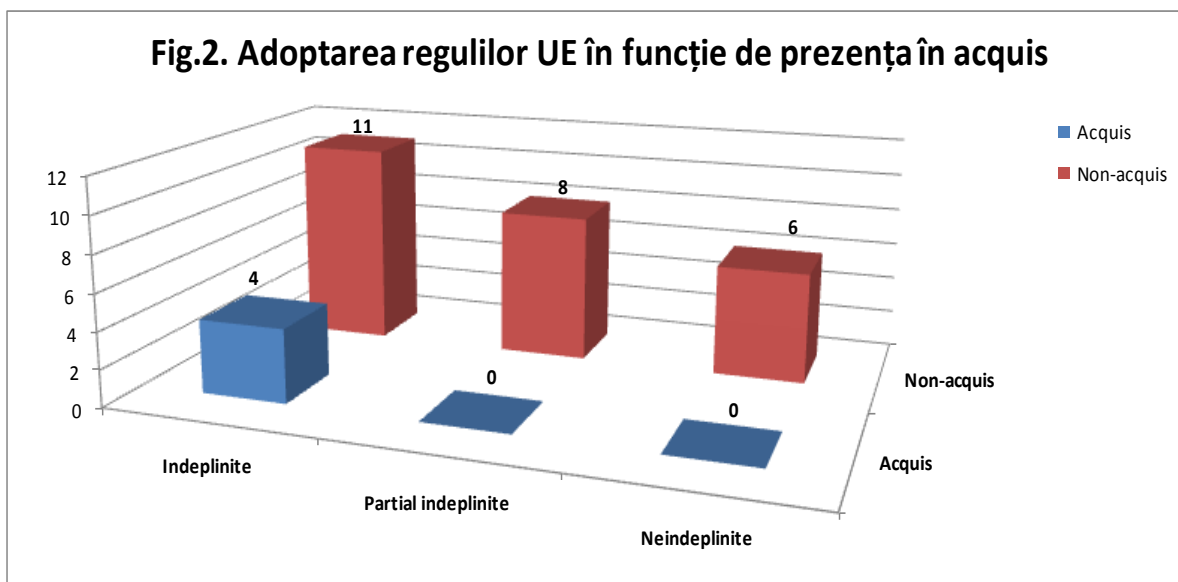
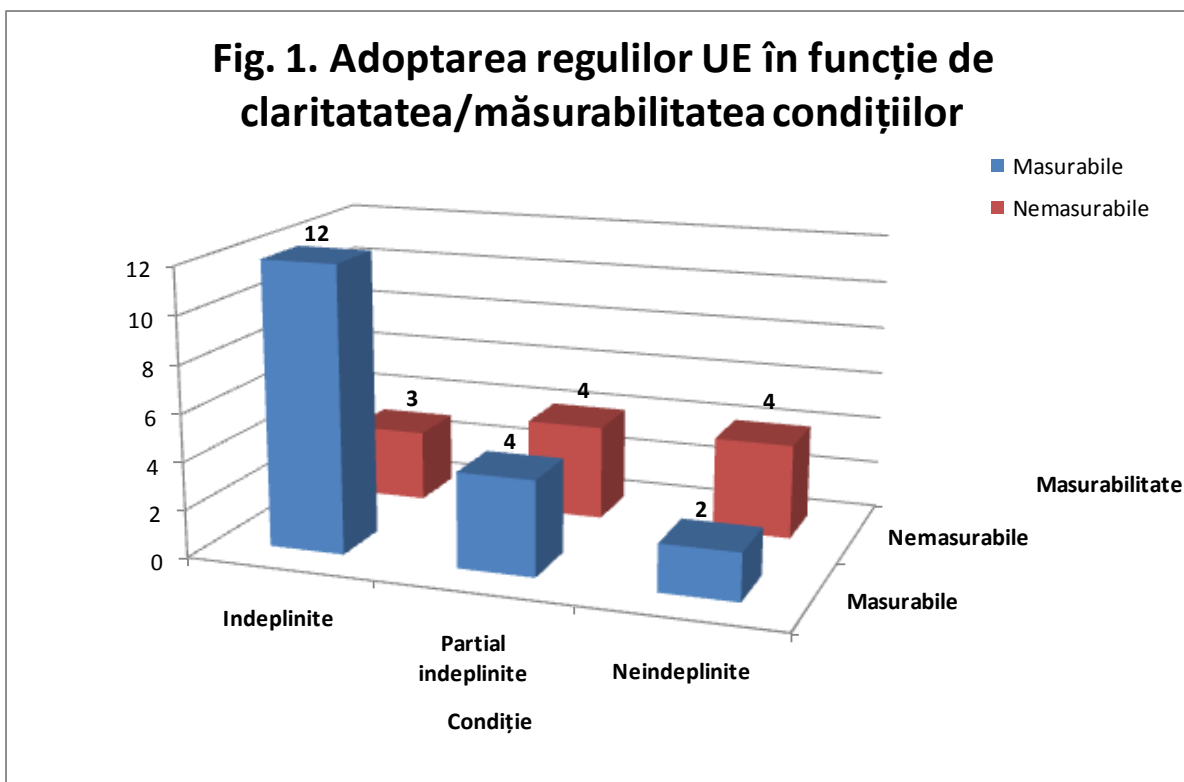
Neîndeplinit.....Parțial îndeplinit.....Îndeplinit

I.2.1 Claritate și *acquis*

Criterii:

- Cât de clară (măsurabilă) este condiția

- Cât de formal este caracterul ei (face parte din acquis-ul comunitar sau este o cerință specială, dezvoltată pentru cazuri particulare)

Comentarii:

Rata de adoptare crește atunci când condițiile sunt clare, măsurabile și fac parte din acquis. La începutul negocierilor, România înregistra deficiențe importante în numeroase domenii. În timp ce alte capitole erau închise, chestiunea corupției prezenta numeroase probleme și puține progrese. CE a intrat într-un proces de învățare, completând negocierile cu noi condiții pe măsură ce observa lipsa de progres în domeniu din partea guvernului român.

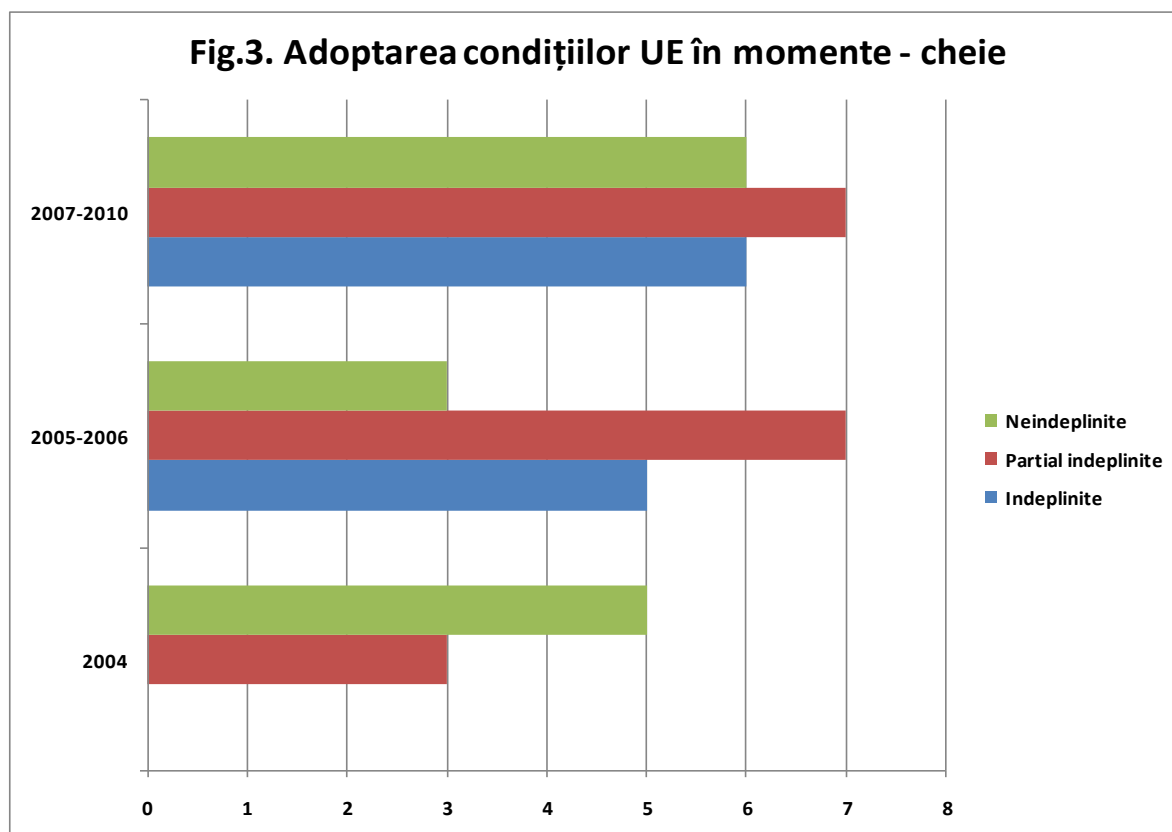
Acest lucru a dus și la o schimbare a naturii condițiilor. CE a trecut de la a cere legi și instituții noi, la a solicita implementarea și funcționalitatea acestora. Aceasta a dus la crearea de condiții în mod inerent mai dificil de măsurat. De exemplu, CE a trecut de la a solicita o lege cu privire la prevenirea și lupta împotriva corupției înainte de 2000 la a cere autorităților române să asigure stabilitatea instituțională și juridică a cadrului anticorupție în 2007.

Se poate deci observa că toate condițiile inițiale acoperite de *acquis* erau formale. Supoziția era aceea că după adoptarea unor legi, acestea vor fi și implementate. După câțiva ani de cerut legi și instituții care păreau să rămână doar pe hârtie sau ca instituții de paie, Comisia a început să ceară rezultate practice și să formuleze condițiile în conformitate cu acestea.

1.2.2 Efecte neclare ale „sticks and carrots” – momentul este mai puțin important decât era de așteptat

Din perspectiva modelului teoretic, cu cât recompensa este mai mare, cu atât mai mari sunt șansele ca regulile UE să fie adoptate. Decizia luată în decembrie 2004 (încheierea negocierilor) era cea mai mare recompensă cu putință pentru guvernul român, deoarece însemna încheierea unui parcurs către statutul de membru. **Astfel, ne-am fi așteptat ca 2004 să fie o perioadă în care acceptarea condițiilor UE să fie accelerată. Dar se pare că acest lucru nu este valabil pentru condițiile anticorupție.** După încheierea negocierilor, logica recompenselor a înlocuit logica sancțiunilor. România trebuia să continue progresele, altfel UE ar fi fost îndreptățită să amâne aderarea cu un an. În modelul teoretic, promisiunea recompensei este mai puternică decât cea a pedepsei. Este de așteptat ca adoptarea regulilor să se diminueze în această perioadă comparat cu 2004. Dar această așteptare nu este confirmată de date.

Logica sancțiunilor a continuat și după aderare. Nemulțumirea față de România și faptul că după aderare, mecanismele de intervenție de dinainte erau epuizate au făcut ca CE să inventeze special pentru România și Bulgaria Mecanismul de Cooperare și Verificare. Aceasta avea scopul să asigure supraviețuirea anumitor legi și instituții importante pentru agenda anticorupție a Uniunii. Dar este deja o percepție unanimă că sancțiunile atașate nu au fost gândite pentru a fi efectiv aplicate sau că oricum amenințarea indusă de ele nu a fost niciodată credibilă. Având în vedere toate acestea, este de așteptat ca adoptarea regulilor să se diminueze după aderare. Totuși, ritmul de adoptare este net superior perioadei 2004, deși rămâne inferior perioadei 2005 – 2006.

I.2.3 Influențarea actorilor-veto

Teoria Europeanizării vorbește de „armonizarea Potemkin” (Schimmelfennig și Sedelmeier, 2005) acea formă de acceptare a condițiilor UE care produce doar efecte de fațadă, la nivel formal, fără ca decidenții să aplice concret noile reguli, pe care le subminează imediat în practică. Acest lucru a fost valabil în cazul condițiilor anti-corupție pentru România. Pentru a măsura acest efect am împărțit condiția în două categorii:

- Acele condiții care ar fi putut fi limitate numai la efectele formale dacă decidenții nu doreau să le implementeze în realitate. Am denumit aceste condiții ca fiind „formale”.
- Acele condiții create de CE astfel încât să fie considerate îndeplinite numai atunci când produc schimbări reale (de exemplu, investigarea cazurilor anticorupție, limitarea abuzurilor, controlul averilor). Am denumit aceste condiții „practice”.

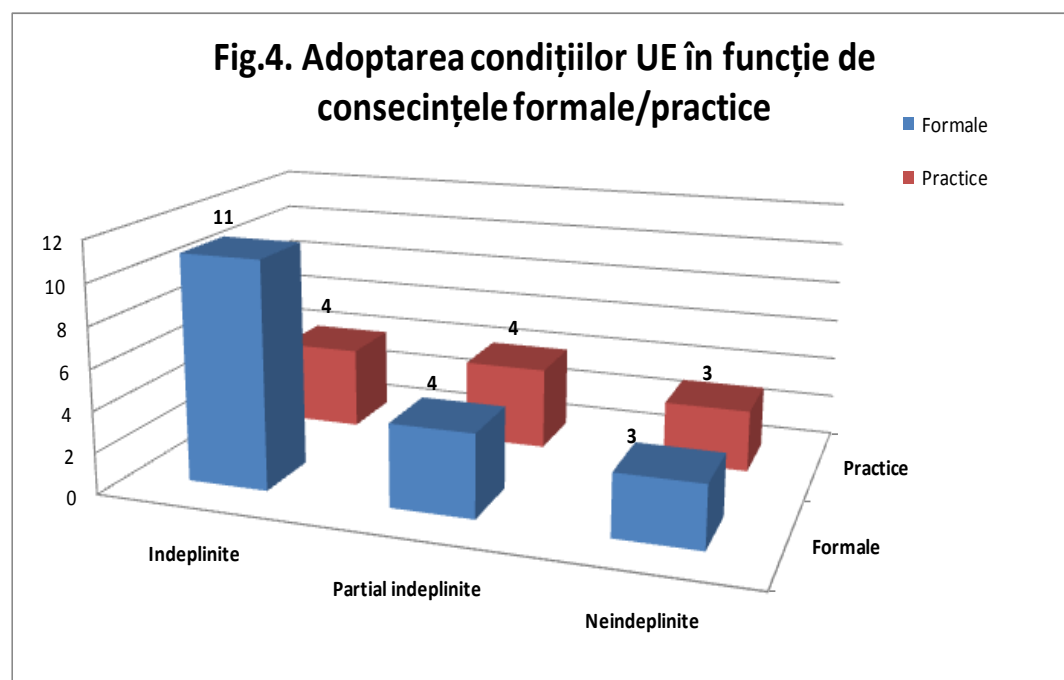
Pentru a fi și mai preciși :

Condiție formală = „agenție independentă cu responsabilități legate de verificarea declarațiilor privind averea personală”

Aceasta a apărut ca o condiție în rapoartele CE din 2006. Proiectul de lege prezentat de guvern a fost amendat în mod semnificativ de comisia parlamentară. Aceste schimbări au afectat în mod vădit capacitatea agenției de a produce rezultate reale. Am considerat această condiție inițială ca fiind una „formală” deoarece a permis decidenților români să creeze o instituție fără puteri. În

urma evenimentelor din Parlament, Comisia a venit cu o condiție mai detaliată în raportul următor, stabilind standarde minime menite și criteriile măsurabile pentru a conferi puteri agenției, trecând astfel de la „formal” la „practic”.

Condiție practică = noua instituție trebuia să aibă „responsabilități legate de verificarea averii, a incompatibilităților și a potențialelor conflicte de interese, care să emită hotărâri cu caracter obligatoriu pe baza cărora să se poată aplica sancțiuni disuasive”.

Nu e de mirare că acele condiții care aveau un caracter formal au fost acceptate într-o mai mare măsură decât cele practice. În multe cazuri, actorii veto puternici au fost capabili să blocheze reformele și să schimbe regulile jocului odată ce instituțiile au început să funcționeze. O excelentă perspectivă asupra modalităților prin care actorii veto au blocat cazurile de înaltă corupție a fost realizată de W. De Pauw într-un raport pentru Comisia Europeană („Expert Report on the Fight against Corruption / Cooperation and Verification Mechanism”; W. De Pauw; 12-15 November 2007). Acest raport nu a fost publicat de Comisie, dar a ajuns la presă și a fost publicată de revista *The Economist* pe 3 iulie 2008.

Poate fi considerat un eșec tentativa de a întări condițiile de ordin practic? Mai degrabă nu. În comparație cu alte sisteme judiciare din Europa de Vest (deși nu cu toate), sistemul judiciar românesc prezintă numeroase deficiențe. Acestea sunt rezultatul în primul rând influențelor de ordin politic și obiceiului de a crea reguli speciale de imunitate pentru demnitari. Status-quo-ul a fost protejat de către actorii veto (numeroși politicieni, dar și oameni de afaceri, magistrați și jurnaliști) și contestat de actorii reformiști – alți politicieni, reprezentanți ai ONG-urilor și jurnaliști. S-a creat un război intern între forțele care apărau status-quo-ul și forțele reformiste. În acest

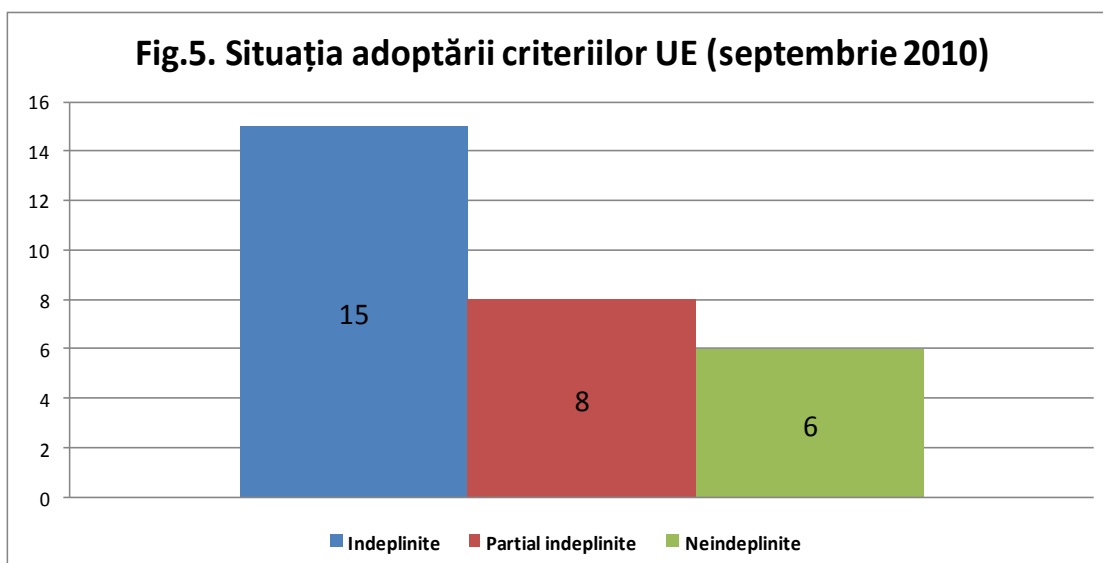
context, faptul că din 11 condiții practice, 4 au fost îndeplinite și 4 au fost parțial îndeplinite arată că status-quo-ul a suferit modificări majore.

I.3 Care a fost factorul decisiv?

Presiunea anticorupție a UE a afectat echilibrul intern din România și a avantajat actorii care se opuneau status-quo-ului. Probabilitatea adoptării condițiilor UE a depins de poziția acestor actori, condiții care au mai multe șanse să fie adoptate atunci când reformiștii dețin poziții de putere/influente.

Condițiile UE au dat actorilor care se opuneau status-quo-ului oportunitatea de a acționa și au plasat pe susținătorii status-quo-ului pe poziții defensive. Aceasta este explicația (așa cum se arată în interviuri) pentru care în perioada 2005 – 2007 condițiile s-au dovedit a fi mai eficace. Rata de adoptare în diferite perioade (așa cum se vede mai sus) confirmă această concluzie. Ipoteza a fost aceea că rata cea mai mare de adopție este în 2004 deoarece recompensa este cea mai mare (încheierea negocierilor). Dar această ipoteză nu este confirmată de date deoarece în perioada 2005 – 2007 a existat cea mai mare rata de adopție. Aceasta a fost perioada în care o nouă echipă a primit puteri noi în instituții precum Președinția, Guvernul, Ministerul de Justiție (Monica Macovei), Parchetul General și Parchetul Național Anti-corupție.

Așadar, putem concluziona că influențarea diferențiată a actorilor reformiști a fost mai importantă pentru rata de adoptare decât momentul luării deciziilor UE cu privire la România. Această ipoteză este susținută de analize calitative a condițiilor. Se poate observa că anumite condiții îndeplinite numai parțial în 2005-2006 se referă la măsuri modificate sau blocate de către actori-veto (precum problema imunității foștilor miniștri, caz în care legea propusă de ministrul Justiției a fost respinsă de Curtea Constituțională și modificată mai apoi de Parlament).

II. Chestionându-i pe experții și reprezentanții mass-media din România

Există un consens bizar în clasa politică românească cu privire la faptul că MCV-ul ar trebui să se termine cât mai curând posibil. Partidele politice au motive diverse pentru a susține această idee. Partidul Social Democrat a criticat MCV-ul încă de la început și rămâne coerent în ideea că România nu are nevoie de acest instrument și nu ar trebui să fie monitorizată. Partidul Democrat Liberal și Președintele Băsescu critică adeseori MCV-ul deoarece afectează prestigiul țării și puterea de negociere în cadrul UE deși recunosc efectele pozitive ale procesului de monitorizare asupra sistemului judiciar românesc.

Dar poziția clasei politice nu este împărtășită de majoritatea experților și jurnaliștilor implicați în domeniul anti-corupției. Aceasta este concluzia unui sondaj realizat în acest an în rândul experților¹.

Metodologie:

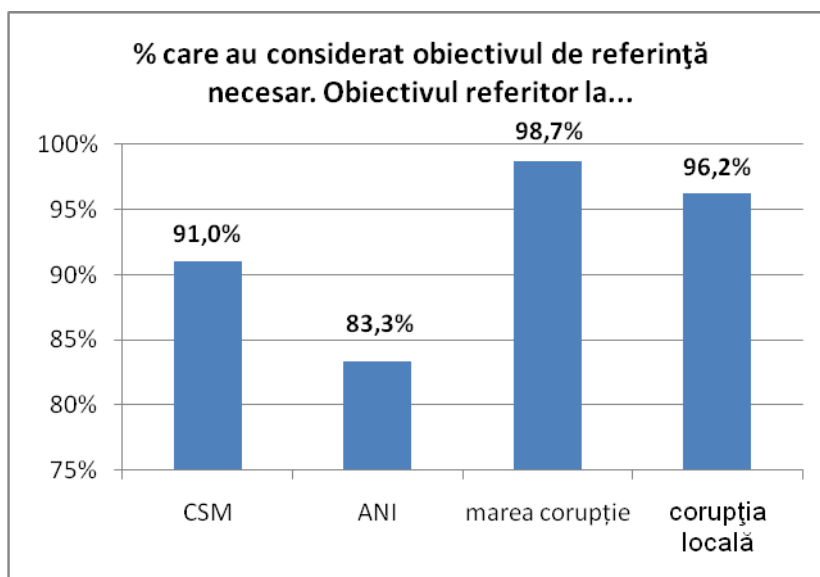
- Sondaj online
- Aprilie – mai 2010
- Parteneriat cu Universitatea din Essex, folosind programul online de sondaje Qualtrics
- 84 de răspunsuri, 60 de răspunsuri de la jurnaliști (invitații trimise la toate trusturile media centrale); 24 de experți din ONG-urile din România

Intrebările din sondaj au urmat logica rapoartele de monitorizare ale Comisiei Europene ca parte a Mecanismului de Cooperare și Verificare.

II.1 Evaluare generală a criteriilor de referință din MCV

Do you consider the benchmark... to be useful for Romania / unnecessary? (Percentages considering the benchmarks useful)

¹ Rezultatele complete au fost prezentate de Ghinea C, Popescu M și Ciucu C; Efectele monitorizării pe justiție asupra politicii și instituțiilor din România- Percepții dinspre media și societatea civilă -CRPE Policy Memo nr. 11 iunie 2010.

Citate din răspunsurile deschise ale respondenților - Fragmente:

Toate cele patru obiective au atins domenii cheie și au forțat România să ia măsuri, au păstrat interesul pentru lupta anticorupție care altfel ar fi fost total compromisă.

Întreg MCV a fost util României care, fără constrângerile Comisiei Europene, probabil nu ar fi luat anumite măsuri. În ciuda restanțelor, întârzierilor și poticnelilor înregistrate periodic de Comisia Europeană, totuși România ia măsuri pentru reformarea justiției și lupta anticorupție, chiar dacă nu este întotdeauna convingătoare.

Din păcate Comisia Europeană a închis ochii la abuzurile și lipsa de transparență a luptei anticorupție iar rapoartele de monitorizare nu au fost conectate de fiecare dată cu realitățile din România.

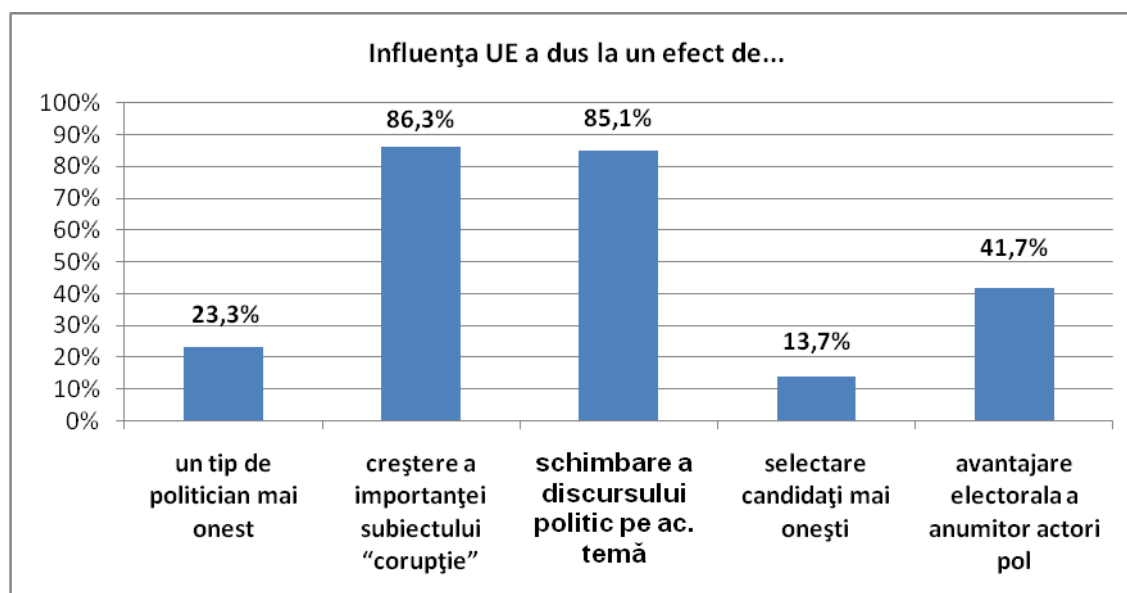
Fără aceste obiective situația luptei pentru integritate și împotriva corupției ar fi revenit la situația dinainte de anul 2005.

Consider ca toate sunt necesare. Din punctul meu de vedere cred ca este o problemă în sensul că aceste instituții se mobilizează mai mult când sunt monitorizate, activitatea lor crescând în

II.2 Impactul MCV-ului asupra mediului politic

II.1.1. MCV și partidele politice românești

În literatura academică există diverse modalități punctuale în care influența UE se manifestă asupra țărilor candidate sau recent aderate. În cazul politicilor anticorupție din România considerați că a existat un efect de:

Analiză:

Din cele cinci efecte posibile pe care le-am testat prin întrebările noastre, se remarcă o discrepanță masivă între al doilea și al treilea pe de o parte și celelalte, de cealaltă parte. După cum se poate vedea din graficul de mai jos, respondenții cred că existența MCV a menținut sau crescut tema „corupție” pe agenda publică și că a dus la schimbarea discursului pe această temă din partea politicianilor sau a unora dintre ei. Se observă deci un scepticism pregnant al respondenților față de politicieni și domină opinia că deși MCV a influențat agenda publică și deci și a politicianilor, schimbările nu s-au produs și dincolo de suprafață, în comportamentul lor. Apare deci o problemă interesantă: **dacă MCV și UE în general au avut un impact considerabil în ce privește agenda, apare o presiune pe termen lung asupra politicianilor, pentru schimbarea comportamentului?** E o întrebare la care un sondaj ca acesta nu poate răspunde, așa că rămânem doar cu constatarea unei adevărate rupturi percepute de către respondenți între ceea ce spun și ceea ce fac politicianii români în materie de corupție.

Ne puteți explica modalitățile concrete prin care s-a manifestat avantajarea electorală a anumitor forțe și / sau actori politici (unde a fost cazul)? (răspuns deschis)

Citate din răspunsurile deschise ale respondenților - Fragmente:

Liderii din România interesați de sprijinirea luptei anticorupție au putut folosi condiționalitățile pre și post aderare ca instrumente de presiune pentru reforma asupra clasei politice în special. Opinia publică a avut în UE un reper independent, extern, pentru a înțelege mai bine situația prezentată ambiguu, uneori univalent în media.

UE nu a putut impune actori politici onești ci doar a avantajat actorii politici care au știut să profite de tema corupției lansată și susținută de UE.

Politicienii au vorbit "frumos", ca să dea bine doar în ochii alegătorilor, nici măcar în fața instituțiilor UE. Corupția a fost o temă de campanie electorală importantă doar datorită lui Traian Băsescu. PSD și PNL s-au raliat de nevoie, dar de făcut politicienii au făcut tot ce au știut ei mai bine. Nici PD-L nu a fost mai breaz. Nu cred că partidele se tem de UE decât în măsura în care România ar fi sancționată mai aspru iar vina ar cădea asupra lor.

Anticorupția este un trend, un cuvânt lipsit de conținut, dar care dă încă bine la oameni. Oamenii adoră să facă pe justițiarii sau îi aplaudă pe cei care declamă acest lucru.

Nu cred că au fost efecte senzaționale. Mai degrabă a existat o punere în umbră a efortului general de adecvare a administrației României la UE. Justiția a fost mult prea mediatizată. Efectele au fost muuuuuult prea reduse calitativ și la nivelul percepției publice.

Ca temă electorală, utilizat intensiv, imperativul "luptei contra corupției" a furnizat un avantaj decisiv forțelor politice care aveau un dosar de corupție mai subțire asupra celor care aveau corupți mai mulți și mai vizibili. N-a produs însă efecte sistemice semnificative.

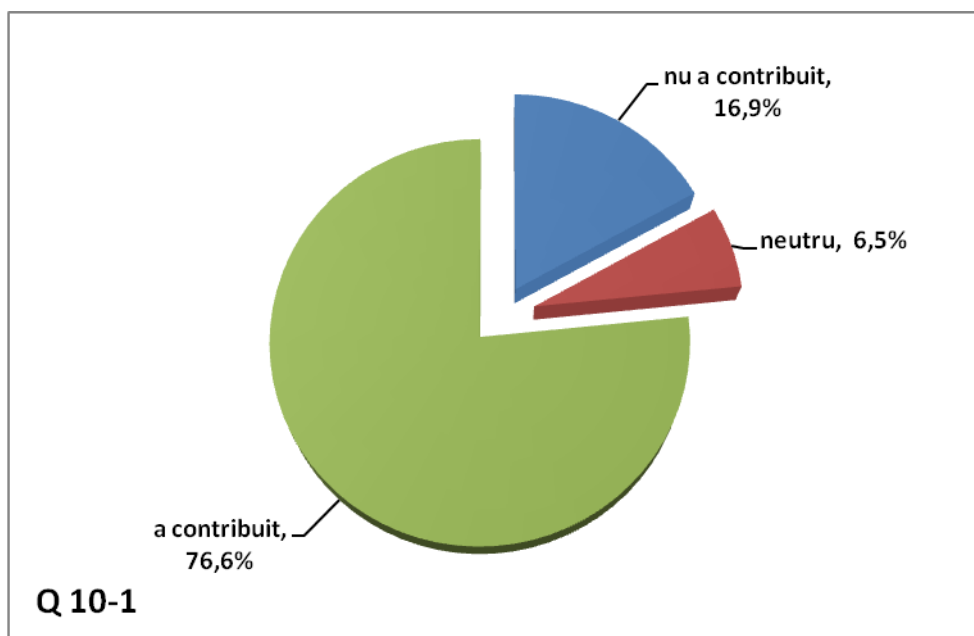
PDL + Traian Băsescu au jucat cel mai bine cartea retoricii anti-corupție. A rămas însă, în bună măsură, doar atît - retorica.

Corelația dintre cele două întrebări arată că respondenții care spun că MCV a dus mai degrabă la creșterea importanței corupției pe agenda publică tind să creadă și că cele patru criterii de referință au fost utile².

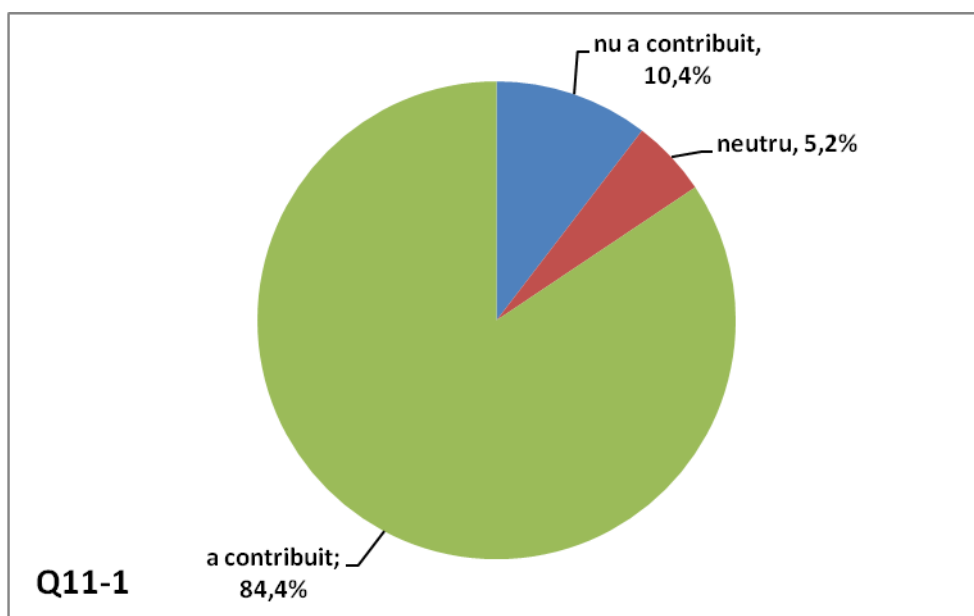
II.1.2 Impactul MCV asupra mediului instituțional

Q10-1. *În rapoartele sale regulate elaborate în cadrul MCV, Comisia Europeană analizează activitatea DNA și evoluția anchetării cazurilor de corupție la nivel înalt. Dvs. considerați că existența MCV a avut o contribuție la continuarea anchetelor de corupție la nivel înalt?*

² Corelația dintre efectul UE asupra creșterii importanței subiectului corupție pe agenda publică și evaluarea utilității pentru primul criteriu de 0,29 semnificativă la $p = 0,01$., pentru al doilea criteriu de 0,25 semnificativă la $p = 0,04$, de 0,25 semnificativă la $p = 0,03$ și de 0,26 semnificativă la $p = 0,02$.

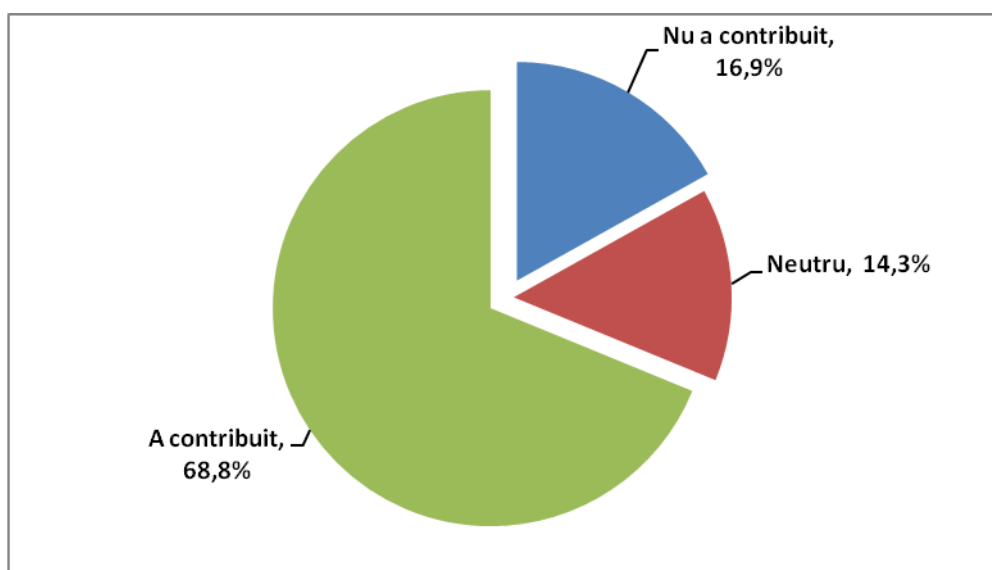

Q11-1. În aceleași rapoarte, Comisia Europeană identifică anumite bariere ridicate în anchetarea și judecarea cazurilor de corupție de înalt nivel. De pildă, în raportul din 4.2.2008, CE a comentat negativ proiectul legislativ de modificare a Codului de procedură penală în care autorizarea percheziționării, interceptării sau înregistrării comunicațiilor ar fi trebuit să aibă loc doar cu informarea prealabilă a suspectului. În final, proiectul nu a intrat în vigoare. Credeți că existența MCV și criticile aduse de Comisie au avut o contribuție la abandonarea acestei variante?

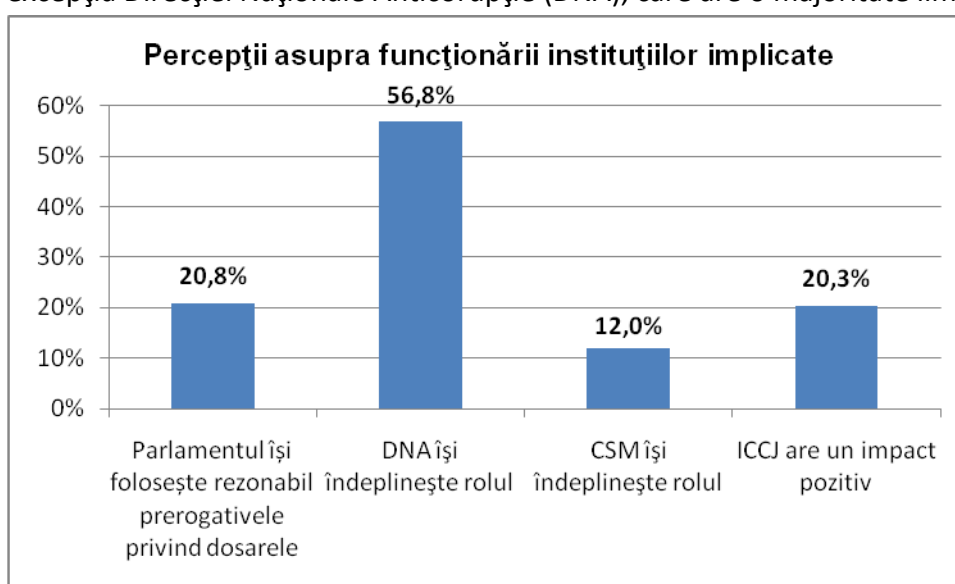

O comparație în timp a cifrelor cuprinse în rapoartele CE arată că numărul de dosare asupra cărora Parlamentul nu și-a dat acordul sau a votat negativ a scăzut în timp în perioada 2007 – 2010,

ajungând în situația să existe mai multe dosare aprobate decât respinse sau blocate. Dvs. considerați că existența MCV a avut o contribuție la această evoluție?

Respondenții tind să perceapă în mod negativ instituțiile implicate în politicile anti-corupție, cu excepția Direcției Naționale Anticorupție (DNA), care are o majoritate limitată în favoarea sa.

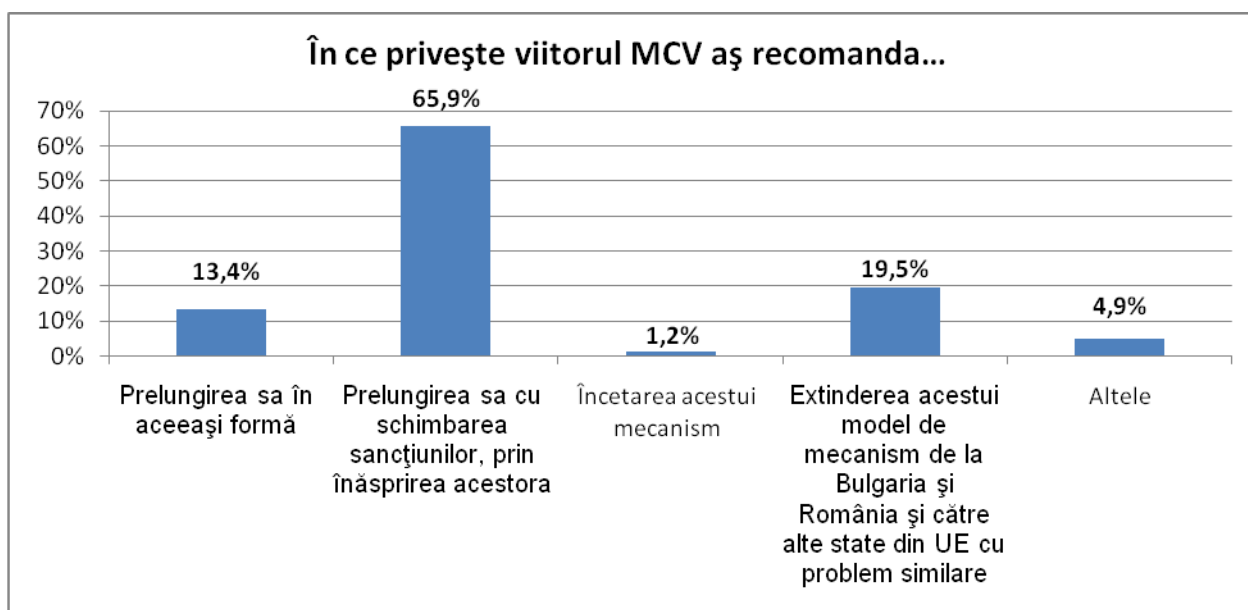

Există o corelație pozitivă între cei care cred că MCV a dus la avantajarea unui tip de politician mai onest și cei care au o părere bună despre DNA.³ Pe de altă parte, cei care consideră că Parlamentul și-a folosit abuziv prerogativa de a-și da acordul față de anchetarea anumitor persoane tind să evalueze pozitiv DNA. Devine astfel evident că cei care au o atitudine pozitivă față de DNA vor avea o atitudine negativă față de Parlament. În acest context, MCV-ul este văzut de către respondenți ca un instrument menit să apere DNA-ul de tentativele Parlamentului de a dizvolta instituția sau de a-i diminua prerogativele.

³ Corelația este de 0,26 semnificativă statistic la $p=0,025$.

II.1.3 Opinii despre viitorul MCV

MCV se află deja în al treilea an de funcționare, iar Comisia Europeană va regândi funcționarea sa. Există mai multe variante privind viitorul MCV. Dumneavoastră personal ați recomanda...

N.B. Întrucât unele dintre variantele de răspuns nu erau mutual exclusive, respondenții puteau bifa mai mult de o variantă. Totuși, puțini au ales această soluție, aceasta fiind explicația pentru care scorurile adunate ale celor cinci variante de răspuns dau 104%.

Contrar consensului politic din România, sondajul nostru a arătat preferința jurnaliștilor și a experților societății civile pentru MCV-ul să continue chiar cu sancțiuni mai puternice. Există o majoritate puternică pentru continuarea MCV-ului sau chiar pentru înăsprirea acestuia prin sancțiuni suplimentare. Doar 1,2% dintre respondenți susțin consensul de la nivel politic în ceea ce privește MCV-ul. Există o linie de diviziune puternică între partidele politice și liderii de opinie/expertii din domeniul justiției și anticorupției, cei din urmă fiind foarte sceptici în privința politicianilor și văzând în UE o adevărată speranță.

Citate din răspunsurile deschise ale respondenților - Fragmente:

[alte posibile sancțiuni] Corelarea acordării anumitor ajutoare, participarea la anumite inițiative europene din domeniul Justiției și Afacerilor Interne de reforme reale și sustenabile.

România are mare nevoie de ajutorul Europei pentru a se curăța de corupție. Din păcate sancțiunile actuale sunt necesare dar insuficiente. DNA și ANI au nevoie de un sprijin consistent, mai mult decât declarativ. Ministerul Justiției la fel. CSM trebuie forțat să se reformeze și să devină mai mult decât un sindicat, cum pare să fie acum.

MCV trebuie să continue iar UE să fie ceva mai receptivă la ceea ce se întâmplă de fapt în România. Ultimele rapoarte sunt de o calitate din ce în ce mai slabă iar impactul lor începe să fie advers. Prin intermediul rapoartelor UE sînt legitimize conducerile unor instituții precum DNA, PÎCCJ [Parchetul General] și ANI care, sub masca luptei anticorupție, fac jocurile unor actori politici.

Nerecunoașterea sentințelor din România nu este genul de pedeapsă care să stârnească reacții ale opiniei publice și, mai mult, ar afecta, semnificativ și nedrept, și părți care nu sunt în România. Sancțiunile financiare, cu indicarea cât mai explicită a celor responsabili, ar putea constitui o pârghie mai eficientă.

Până la urmă, dacă nu există o oarecare presiune din partea UE pentru abordarea serioasă a corupției din România, cred că am fi fost mult mai în urmă în combaterea ei. Chiar din discursurile actuale ale unor aleși deducem că dacă nu existau aceste presiuni externe, nu ar fi fost înființate instituții de genul DNA sau ANI.

Este un lucru demonstrat istoric că politicienii români nu acționează în sensul reformei și al standardelor europene decât în urma unor presiuni externe. Nu există voință din interiorul sistemului. Dacă UE dorește ca România să nu fie un paradis al corupției, va trebui să ia măsuri mai aspre și să renunțe la negocierile politice în virtutea cărora aprecierile critice sunt atenuate în variantele finale ale rapoartelor de evaluare.

III. Trei studii de caz

În secțiunea următoare vom prezenta câteva studii de caz care demonstrează că existența MCV a influențat agenda și deciziile luate de decidenții români. Am ales să selectăm acele cazuri care au produs dezbateri aprinse în societatea românească. În fiecare din aceste cazuri, pozițiile asumate de demnitarilor europeni și de guvernele statelor membre au dus la ameliorarea situației.

III.1 Blocarea amendamentelor aduse Codului de Procedură Penală

La numai un an de la intrarea în Uniunea Europeană, România a fost supusă unor atacuri nemaîntâlnite la adresa Codului de Procedură Penală – piatra de temelie a sistemului național de luptă împotriva criminalității. Parlamentul a încercat să limiteze puterile procurorilor anti-corupție și să impună bariere administrative noi împotriva investigării cazurilor de înaltă corupție. Dacă Parlamentul ar fi reușit în această tentativă, lupta împotriva corupției ar fi fost blocată iar România ar fi devenit paradisul infractorilor.

Principalele amendamente propuse de Parlament priveau:

1. **Încheierea investigațiilor penale după 6 luni.** Toate investigațiile complexe în cazurile de criminalitate organizată, financiară sau economică ar fi fost subminate de acest amendament.
2. **Interzicerea interceptărilor telefonice înainte de începerea urmăririi penale.** În aceste condiții, interceptările ar fi devenit inutile din moment ce suspjecții trebuie informați atunci când se începe urmărirea penală. Aducerea la cunoștință al acestui lucru îi determină astfel pe infractori să folosească mijloacele de comunicare cu o mai mare atenție. Astfel, șansele investigatorilor de a afla informații relevante pentru un anumit caz s-ar fi diminuat în mod drastic.
3. **Interzicerea de a folosi ca probă comunicările interceptate de alte persoane**
4. **Interzicerea ca interceptările telefonice de 48 de ore să fie aprobate de procuror și mai apoi examinate de judecător. Această practică este folosită în alte state europene precum:**
 - a) **Germania** – autorizația emisă de procuror în situații de urgență trebuie să fie confirmată de judecător în cel mult 3 zile;
 - b) **Spania** – autorizația emisă de procuror în situații de urgență trebuie să fie

- confirmată de judecător în cel mult 48 de ore;
- c) **Polonia** – autorizația emisă de procuror în situații de urgență trebuie să fie confirmată de judecător în cel mult 5 zile;
 - d) **Norvegia** – autorizația emisă de procuror în situații de urgență trebuie să fie confirmată de judecător în cel mult 24 de ore;
 - e) **Belgia** – autorizația emisă de procuror în cazuri de violare flagrantă și în alte cazuri descrise de lege trebuie să fie confirmată de judecător în cel mult 24 de ore;
 - f) **Olanda** – autorizația emisă de procuror în situații de urgență, supusă aprobării judecătorului, trebuie să fie confirmată de judecător în cel mult 3 zile;

Experții Comisiei au avut o serie de discuții cu Camera Deputaților pe data de 8 mai 2008 când și-au exprimat îngrijorările cu privire la amendamentele propuse la Codul de Procedură Penală. Suntem îngrijorați că aceste amendamente ar putea împiedica anchetele și urmărirea cazurilor de infracțiune. Aceste temeri au fost subliniate în ultimul nostru raport din 23 iulie 2008. Vom continua să monitorizăm atent situația și să ne aducem la cunoștință opinia atunci când versiunea consolidată a amendamentelor va fi publicată.

(Mark Grey, purtător de cuvânt al Comisiei Europene, iulie 2008)

III.2 Studiu de caz: ANI pierde din puteri, UE salvează situația

La data de 14 aprilie 2010, legea cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate a fost declarată neconstituțională ca urmare a ridicării unei excepții într-un caz care presupunea confiscarea unei mari sume de bani de la un fost parlamentar. Curtea Constituțională a considerat că actul de confiscare a bunurilor achiziționate ilegal încalcă textul constituțional,

Criteriul de referință 2: Înființarea, după cum a fost prevăzut, a unei agenții de integritate cu responsabilități legate de verificarea averii, a incompatibilităților și a potențialelor conflicte de interese, care să emită hotărâri cu caracter obligatoriu pe baza cărora să se poată aplica sancțiuni disuasive.

precum și că obligația de a face publice declarațiile de avere încalcă dreptul la intimitate. În plus, judecătorii au ajuns la concluzia că puterile ANI au o natură jurisdicțională. Ca urmare a deciziei Curții Constituționale, toate investigațiile ANI au fost suspendate. Cu toate acestea, surse

apropiate organelor de urmărire, au susținut ideea că la acel moment Agenția investiga 7 din cei 9 judecători ai Curții Constituționale.

După o întâlnire cu toate partidele parlamentare, Președintele român a recomandat amendarea urgentă a legii ANI pentru a o pune în concordanță cu cerințele Curții Constituționale. Într-unul din discursurile sale, președintele a atras atenția că rapoartele Comisiei Europene ar putea lega lipsa de progrese a României în domeniul justiției de aderarea la zona Schengen, programată să aibă loc în martie 2011.

Noua lege a fost dezbătută în Senat pe 12 mai și a suferit importante schimbări precum eliminarea comisiilor de control a averilor și eliminarea sancțiunilor penale dacă declarația de avere nu este completată în mod corect. Noua lege a suscitât criticile societății civile care a cerut Președintelui României să nu promulge legea revizuită. Ca urmare a deciziei Președintelui de a trimite înapoi legea în Parlament, Camera Deputaților a luat în considerare majoritatea sugestiilor Președintelui, printre care și reintroducerea comisiilor de control a averilor. Cu toate acestea, pe 30 iunie, Senatul a adoptat legea prin care comisiile de control a averilor erau eliminate și perioada de investigare a demnitarilor era redusă de la trei la un an după terminarea mandatului. Criticile aduse de numeroși ambasadori au fost percepute ca un act de „presiune politică la nivelul luării deciziilor” de către senatorul UDMR Gyorgy Frunda, autorul amendamentelor de mai sus.

Noua lege a fost trimisă din nou la Curtea Constituțională de data aceasta de către șeful statului și pe motive procedurale. Curtea a admis că problematica veniturilor personale este de competența Senatului ca primă cameră și de cea a Camerei Deputaților ca a doua cameră.

În urma criticilor Comisiei Europene (raportul pe justiție publicat în iulie 2010), pe 16 august 2010, guvernul a reintrodus prevederile care fuseseră anterior eliminate de Senat. Legea a fost susținută de o largă majoritate în Camera Deputaților, dar votată în absența Social-democraților care au susținut ideea că legea ar putea fi folosită ca armă în „lupta politică”. Senatul a acceptat noua formă a legii dar a reintrodus obligația ca liderii sindicali să completeze declarații de avere și de interese. Deși nu s-au declarat suporteri ai noii legi, liberalii au votat pentru adoptarea acesteia ca un mod de a susține angajamentele României în cadrul Uniunii Europene. Noua lege a fost promulgată de către Președintele României la data de 31 august 2010.

III.3. Eliminarea câtorva blocaje

În iulie 2010, Comisia Europeană a emis cel mai critic raport de la începutul MCV-ului. Criticile privitoare la aspectele tehnice au fost completate de considerații generale care acuzau România că nu și-a respectat angajamentele asumate înainte de aderare. Acest nou val de critică completat de pozițiile câtorva state membre care au sugerat corelarea rapoartelor de monitorizare pe justiție cu accesarea țării la spațiul Schengen au avut un impact imediat asupra Bucureștiului. Înafara intervențiilor menționate mai sus care au dus la salvarea ANI, alte câteva măsuri au fost adoptate în urma raportului Comisiei. Partidul Liberal a votat pentru „Legea micii reforme în justiție” – un

pachet de legi menit să grăbească procedurile judiciare și să elimine o serie de blocaje. Măsura fusese susținută de Comisia Europeană în rapoartele anterioare.

Un caz similar a fost cel al excepției de neconstituționalitate. Aceasta era o metodă de a întârzia cazurile de înaltă corupție. Inculpații obișnuiau să se adreseze Curții Constituționale pe motiv că anumite prevederi legale nu erau conforme cu textul constituțional. Atunci când se ridica o excepție de neconstituționalitate, procedurile judiciare se opreau până în momentul când Curtea Constituțională emitea o decizie. Această practică a fost folosită cu numeroase ocazii în timp ce numai în aproximativ 2% din cazuri Curtea considera că respectiva prevedere era neconstituțională. Încă din 2005 au existat numeroase tentative de a elimina suspendarea automată a proceselor prin folosirea acestei proceduri. Comisia Europeană a atras atenția asupra acestei chestiuni în rapoartele din 2010, în criteriile de referință 1 și 3:

„În ceea ce privește durata procedurii în instanță, procesele în cazurile mediatizate sunt în continuare îndelungate. În toate cazurile în care erau implicați acuzați de la nivel înalt, s-au ridicat cel puțin o dată excepții de neconstituționalitate. Deși până în prezent Curtea Constituțională a respins practic toate aceste cereri, multe cazuri au fost amânate cu peste 6 luni, timp în care procesul a fost suspendat în așteptarea deciziei privind excepțiile de neconstituționalitate. Două amendamente legislative alternative de limitare a caracterului suspensiv al excepțiilor de neconstituționalitate sunt pendinte în Parlament din septembrie 2009.” (martie 2010, raport MCV)

„Excepțiile de neconstituționalitate continuă să întârzie judecarea cauzelor de corupție la nivel înalt, în timp ce un proiect de lege prin care se elimină obligativitatea suspendării procedurilor judiciare atunci când sunt invocate excepții de neconstituționalitate așteaptă să fie adoptat în Parlament”. (iulie 2010, raport MCV)

După ultimul raport, proiectul de lege blocat în Parlament încă din 2005, a fost votat, iar procedura a fost schimbată începând cu luna august 2010.

Tabel 1. Gradul de îndeplinire a criteriilor UE

Nr.	Condiționalitate	Raportul în care este menționat	Aplicare	Comentarii
1	Legea asupra Prevenirii și Luptei împotriva Corupției	Nov. 1998	Mai 2000 - îndeplinit	Sursă: raport CE 2000
2	Definire clară a corupției în Codul Penal	Nov. 1998	Mai 2000 - parțial îndeplinit 2010 - îndeplinit (noul Cod Penal)	Definiția a fost inclusă în legea din 2000. Am considerat că aceasta condiționalitate a fost parțial îndeplinită deoarece Codul Penal a rămas neschimbat, creând astfel posibilitatea ca persoanele urmărite să se folosească de discrepanțele între prevederile generale din Codul Penal și de legea privind corupția. Sursă: raport CE 2000; raport CE iulie 2010
3	Soluționarea suprapunerii competențelor instituționale și crearea unui birou special independent pentru anchetarea corupției	Nov. 1998	Mai 2000 - Parțial îndeplinit 2006 - îndeplinit	În luna mai 2000 a fost creat un departament de luptă împotriva corupției și a crimei organizate în cadrul Parchetului General. Acesta a fost înlocuit în septembrie 2002 cu Parchetul Național Anticorupție (PNA). Comisia Europeană a criticat însă suprapunerea de competențe instituționale și lipsa independenței. Noua legislație privind DNA (2006) a dus la eliminarea acestor critici, deci am considerat condiția îndeplinită la nivel de 2006. Surse: rapoarte CE din 2000, 2002 și 2006.
4	Consolidarea autonomiei Parchetului Național Anticorupție (o mai bună definiție a statutului procurorilor, garantarea permanenței în funcție a procurorilor)	Oct. 2002	Aprilie 2004 - parțial îndeplinit	Obligația PNA de a raporta Parlamentului a fost eliminată în aprilie 2004. Deși a conferit procurorului șef mai multă autonomie, această mișcare nu a oferit un statut mai bun procurorilor din instituție, așa cum o cerea condiționalitatea. Am considerat această condiție doar parțial îndeplinită pentru momentul 2004. Ulterior, schimbarea legislației și crearea DNA a clarificat statutul procurorilor. În 2006, o decizie a Curții

			2007 îndeplinit	–	Constituționale a obligat la schimbarea legislației și trecerea DNA în interiorul Parchetului General. Noua structură a păstrat autonomia funcțională a DNA, astfel încât condiția a fost modificată prin criteriul de referință numărul 3, care cerea să nu se mai modifice structura instituțională a DNA (deci CE apreciază noua organizare și cere de atunci înainte păstrarea sa). Surse: rapoartele CE din 2004, 2005 și iunie 2007.
5	Asigurarea resurselor umane și financiare corespunzătoare Parchetului Național Anticorupție	Nov. 2003	Septembrie 2006 îndeplinit	–	Rapoartele Comisiei din 2004 consideră că cerința privind resursele umane este îndeplinită, dar critică în același timp decizia guvernului de a diminua pragul financiar pentru cazurile în care structura centrală a PNA poate investiga deoarece ar putea supraîncărca instituția. Din cauza acestei evoluții contradictorii, am considerat acest obiectiv parțial îndeplinit în 2004. Noul guvern a ridicat pragul menționat mai sus în 2005. Luând în considerare și alte aspecte, Comisia a concluzionat în mai 2006 că „DNA (înlocuitorul PNA) deține resursele umane, financiare și pregătirea suficientă pentru a investiga într-un mod eficient corupția la nivel înalt”. Surse: rapoartele CE din 2004, 2005 și mai 2006
6	Adoptarea Legii privind statutul Funcționarilor Publici	Nov. 1998	Decembrie 1999 îndeplinit	–	
7	Ratificarea a două Convenții ale Consiliului Europei privind combaterea corupției	Nov. 2000	2002 – iulie îndeplinit	–	Surse: raport CE 2002
8	Un sistem transparent de finanțare a partidelor	Nov. 2001	Aprilie 2006 parțial îndeplinit	–	Raportul CE din 2003 a lăudat îmbunătățirile aduse legislației dar a avertizat asupra unor grave porțițe legislative cum ar fi finanțarea partidelor prin intermediul ONG-urilor. În raportul din 2005, Comisia Europeană încă mai consideră că sistemul nu este îndeajuns de transparent. Îmbunătățiri suplimentare au fost adăugate în aprilie 2006: toate sursele de finanțare trebuie publicate în Monitorul Oficial. Cu toate acestea, la alegerile locale din 2008, rapoartele independente și-au exprimat îndoiala cu privire la eficiența sistemului, în condițiile în care partidele principale au cheltuit mai mult decât sumele declarate. Din moment

				ce condiția inițială a mers mai departe decât aspectul legal, am considerat-o parțial îndeplinită de îmbunătățirile aduse în 2003 și 2006. Surse: Rapoartele CE din 2003 și mai 2006.
9	Legislație cu privire la accesul la informații publice	Nov. 2000	Octombrie 2001 – îndeplinit	Sursă: Raport CE din 2002
10	O nouă strategie națională de combatere a corupției	Nov. 2001	Octombrie 2001 – îndeplinită	Sursă: Raportul CE din 2002
11	Introducerea în legislație a conceptului de răspundere penală pentru persoanele juridice	Nov. 2001	Decembrie 2005 – îndeplinit	Sursă: Raportul CE din mai 2006
12	Rezolvarea problemei potențialelor conflicte de interese ale politicianilor și funcționarilor publici	Oct. 2002	Iulie 2010 – parțial îndeplini	<p>În aprilie 2003 guvernul a adoptat prin procedură de urgență legislația anticorupție care includea prevederi legate de conflictele de interese. Cu toate acestea, în raportul din 2003, Comisia Europeană considera că noua legislație este „slabă, iar definiția conflictului de interese este limitată în special pentru politicieni”. Noi îmbunătățiri au fost adăugate în aprilie 2004.</p> <p>Problema nu a mai fost abordată în rapoartele din perioada 2004 – 2010, dar în raportul CE din iulie 2010 reapare problema definiției conflictului de interese, mai ales în domeniul achizițiilor publice. „Protecția legislativă împotriva conflictelor de interese nu este eficientă, mai multe legi abordează conflictele de interese, dar nu sunt suficient de armonizate. Acest lucru duce la confuzii în ceea ce privește împărțirea responsabilităților între autoritățile competente” (CE, iulie 2010: 19). Având în vedere progresele legislative din 2003 și 2004, am considerat condiția parțial îndeplinită.</p> <p>Surse: rapoartele CE din 2003, 2004 și iulie 2010</p>
13	Realizarea unei evaluări strategice a naturii și amplitudinii corupției	Nov. 2003	Martie 2005 – îndeplinit	Raportul Comisiei Europene din 2005 consideră că documentul care evaluează corupția este „clar, bine structurat și centrat pe termene-limită, obiective de referință, resurse bugetare garantate și responsabilități instituționale clare”.

				Sursă: Raportul CE din 2005
14	Eliminarea imunității foștilor miniștri cu privire la urmărirea penală	Oct. 2004	Neîndeplinit	<p>În urma adoptării unei ordonanțe de guvern, raportul Comisiei din 2005 a considerat că recomandarea este îndeplinită, dar Curtea Constituțională a României (CCR) a respins noua prevedere și astfel imunitatea a fost reinstaurată. CCR a considerat că foștii miniștri trebuie să beneficieze de aceleași beneficii ca și actualii miniștri. Astfel, procurorii au nevoie de aprobarea Președintelui sau de cea a Parlamentului (pentru foștii miniștri care sunt actualmente parlamentari).</p> <p>Având în vedere că foștii miniștri încă se mai bucură de imunitate excepțională, am considerat această recomandare neîndeplinită.</p> <p>Surse: Rapoartele CE din iulie 2006, 2007 și februarie 2008</p>
15	Înființarea unui agenții independente responsabile de verificarea declarațiilor personale de avere	Mai 2006	2010 îndeplinit	<p>- Așa cum se poate observa în acest caz precum și în cazul următor, Comisia Europeană a introdus două condiții legate de această agenție. În mai 2006, a cerut crearea unei agenții independente. În luna octombrie al aceluiași an, a inclus mai multe detalii privitoare la responsabilități. Întrucât între mai și octombrie 2006, Comisia a adăugat cerințe concrete privind atribuții pentru ANI, schimbând deci substanța condiției, am considerat cele două condiții ca fiind separate (vezi comentariul metodologic de la pagina 30)</p> <p>Deși înființarea și funcționarea ANI a fost o adevărată aventură, fapt este că în momentul scrierii acestui raport instituția există și are un grad legal de independență satisfăcător (prin legislația refăcută după raportul CE din iulie 2010). Problemele de stabilitate și funcționare a ANI sunt însă acoperite de următoarele două condiții, deci am considerat-o pe cea legată de înființarea și independența ANI ca fiind îndeplinită în 2010.</p> <p>Surse: Rapoartele CE din mai 2006, octombrie 2006, iunie 2007 și iulie 2010 + analiză de presă pentru legislația ANI din 2010</p>
16	Instituție “cu responsabilități legate de verificarea averii, a incompatibilităților și a potențialelor conflicte de interese, care să emită hotărâri cu caracter obligatoriu pe baza cărora să se poate aplica sancțiuni disuasive”	Octombrie 2006	2010 îndeplinit	<p>-</p>
17	Demonstrarea eficienței Agenției Naționale de Integritate (ANI)	Iunie 2007	Parțial îndeplinit	<p>Deși creată în mai 2007, ANI nu a devenit operațională decât în 2008. Raportul din iulie 2008 menționează că „Acest organism trebuie să demonstreze acum că poate monitoriza fluxurile de active financiare, identifica și sancționa creșterile nejustificate de</p>

				<p>active și reglementa conflictele de interese”.</p> <p>Progresele legate de ANI:</p> <p>Progresele ANI au fost lăudate în rapoartele din februarie 2009, iulie 2009 și martie 2010: “ANI și-a constituit un istoric operațional de cazuri care trebuie menținut” (raport CE februarie 2009); „ANI este în prezent operațională și are deja un istoric de cazuri investigate” (raport CE iulie 2009); „Progresele realizate au fost consolidate și îmbunătățite” (raport CE martie 2010).</p> <p>Cu toate acestea, în urma evenimentelor din aprilie-iunie 2010, raportul din iulie 2010 critică noile amendamente aduse legii ANI și atrage atenția că “noua lege întrerupe evoluția încurajatoare a ANI și nu este conformă cu angajamentele asumate de România la momentul aderării” (pentru mai multe detalii vezi studiul de caz despre parcursul ANI de la pp. 34-35)</p> <p>Critici la adresa situației ANI:</p> <p>Raportul din februarie 2009 menționează că sunt necesare investiții suplimentare în logistică, echipamente, programe și resurse umane pentru atingerea capacității operaționale depline.</p> <p>Raportul din iulie 2010 atrage atenția că instituția Consiliului Național de Integritate „nu a acționat ca o interfață între ANI și politică și nu a fost capabilă să protejeze ANI de acuzații politice și să promoveze dezvoltarea sa”.</p> <p>Data fiind această ambivalență, am considerat condiția doar parțial îndeplinită.</p> <p>Surse: Rapoartele CE din 2007 până în prezent</p>
18	Continuarea realizării de anchete profesionale non-partizane în cazul sesizărilor de corupție la nivel înalt	Oct. 2006	Îndeplinit	<p>Raportul din februarie 2008 consideră că „DNA continuă să arate un parcurs pozitiv de investigare a cazurilor de înaltă corupție, dar deciziile curților rămân indulgente și inconsecvente”. Raportul mai critică și Parlamentul pentru impunerea de bariere legale și Înalta Curte de Casație și Justiție pentru anularea unor decizii inițiale.</p> <p>Rezultatele bune înregistrate de DNA sunt evidențiate în toate rapoartele din perioada 2009-2010. Cu toate acestea, cazurile de înaltă corupție întâmpina dificultăți ca urmare a jurisprudenței neunitare, a indulgenței pedepselor și a întârzierilor procedurale.</p>

				<p>Întrucât condiția se referă la anchete și privește munca procurorilor, considerăm că această latură a politicii anti-corupție poate fi considerată îndeplinită.</p> <p>Mai mult, unele dintre problemele semnalate în rapoartele Comisiei ca fiind piedici pentru obținerea unor sentințe au început a fi rezolvate. De pildă, la 24 august 2010 Senatul adopta un proiect de lege prin care se abroga un alineat din legea de organizare și funcționare a Curții Constituționale. Prin adoptarea proiectului de lege, judecarea unei cauze nu se mai suspendă dacă pe parcursul procesului este invocată o excepție de neconstituționalitate (în condițiile în care 98% din excepțiile de neconstituționalitate invocate sunt respinse). Legea a trecut prin voturile PDL și PNL. Legea a fost validată de Curtea Constituțională.</p> <p>Surse: Rapoartele 2008 până în prezent</p>
19	Asigurarea stabilității legislative și instituționale a cadrului anticorupție, în special prin menținerea procedurii actuale de numire și revocare a Procurorului General al României, a procurorului șef al Direcției Naționale Anticorupție și a titularilor altor posturi de conducere din cadrul Parchetului General	Iunie 2007	Parțial îndeplinită	<p>Stabilitatea cadrului anticorupție este criticată în raportul din iulie 2009 care menționează că inițiativa Parlamentului de a modifica procedura de numire a procurorilor-șefi împiedică eficiența sistemului. Același raport critică tentativa Parlamentului de a modifica procedurile privind numirea și revocarea posturilor de conducere din cadrul Parchetului General. Cu toate acestea, raportul din iulie 2010 menționează ca legislația anticorupție a rămas neschimbată.</p> <p>Având în vedere tentativele Parlamentului de modificare a procedurii de numire a unor persoane-cheie în sistemul judiciar precum și posibilitatea ca acestea să se producă pe viitor, am considerat că aceasta condiționalitate este parțial îndeplinită.</p> <p>Surse: Rapoartele din 2007 până în prezent</p>
20	Măsuri suplimentare pentru prevenirea și lupta împotriva corupției în special la nivelul administrației locale	Oct 2006	Neîndeplinit	<p>Raportul publicat în iulie 2008 consideră că "România continuă să facă progrese în lupta împotriva corupției la nivel local, dar trebuie să producă mai multe rezultate".</p> <p>Raportul din iulie 2009 arată că „nu este posibilă o evaluare completă a progreselor. Nu sunt disponibile rezultate detaliate și verificabile, iar progresele concrete sunt dificil de cuantificat.”</p> <p>Raportul din 2010 leagă problema corupției la nivel local de</p>

				<p>lacunele legislative cu privire la procedurile de achiziții publice și conflictele de interese. Întrucât există un trend constant critic în rapoartele Comisiei asupra acestui obiectiv de referință, fără măsuri luate din partea României, am considerat această condiție ca fiind neîndeplinită.</p> <p>Sursă: rapoartele din iulie 2008 și iulie 2010</p>
21	Elaborarea unei strategii naționale anticorupție în sectoarele vulnerabile și în administrația locală și monitorizarea implementării acesteia	<p>Iunie 2007</p> <p>Din nou în februarie 2008</p>	Iunie 2008 – îndeplinit	<p>O nouă strategie națională anticorupție pentru administrația publică a fost adoptată în iunie 2008.</p> <p>Raportul din iulie 2010 arată că impactul “Strategiei Naționale privind prevenirea și combaterea corupției în sectoarele vulnerabile și administrația publică locală (2008-2010)” este dificil de evaluat. Însă, cum condiția se referea la elaborare, o considerăm îndeplinită.</p> <p>Sursă: rapoartele din iulie 2008 și iulie 2010</p>
22	Evaluarea rezultatelor campaniilor de sensibilizare recent încheiate și, dacă este necesar, propunerea unor activități suplimentare care să vizeze sectoarele cu risc mare de corupție	Iunie 2007	Parțial îndeplinit	<p>Raportul din iulie 2008 menționează că „Numărul și varietatea campaniilor de sensibilizare derulate de autoritățile române demonstrează hotărârea de a acționa constructiv pentru a combate corupția de la nivel local. Aceste campanii au contribuit la o mai mare conștientizare a dezavantajelor corupției, însă trebuie întreprinse mai multe măsuri pentru a le explica cetățenilor de rând cum ar putea combate corupția. Nu au fost realizate studii pentru a stabili care sunt sectoarele cele mai vulnerabile, iar autoritățile din anumite sectoare susceptibile în mod tradițional de corupție, precum sănătatea și educația, au demonstrat că nu conștientizează îndeajuns amploarea problemei. Pentru ca pe viitor să poată fi întreprinse acțiuni mai bine orientate, sunt necesare analize critice suplimentare ale impactului campaniilor și al corupției în diverse sectoare. Lipsește un sistem eficace și cuprinzător prin care să se colecteze și să se dea curs semnalelor privind corupția provenite din diverse surse, care să fie ușor accesibil și să asigure protecția confidențialității.”</p>
23	Raportarea cu privire la utilizarea măsurilor de reducere a oportunităților de corupție și de sporire a transparenței administrației locale, precum și cu privire la sancțiunile aplicate persoanelor cu funcții publice, în special aceluia din cadrul administrației	Iunie 2007	Neîndeplinit	<p>Raportul din iulie 2009 menționează ca “Nu este posibilă o evaluare completă a progreselor. Nu sunt disponibile rezultate detaliate și verificabile, iar progresele concrete sunt dificil de cuantificat.”</p> <p>Strategia este “o oportunitate care nu a fost exploatată”.</p> <p>Același raport semnalează „o multiplicare a surselor informative și</p>

	locale			<p>sesizărilor către procurori, precum și o creștere a numărului de acte de acuzare privind actele de corupție emise de parchetele locale. Este necesară introducerea unor indicatori comuni de performanță”.</p> <p>Raportul din martie 2010 arată că “strategiile locale de combatere a corupției pregătite de parchetele județene par a da rezultate, înregistrându-se o creștere a numărului de trimiteri în judecată și a anchetelor inițiate ex-officio”.</p> <p>Raportul din iulie 2010 arată că “strategiile locale de combatere a corupției pregătite de parchetele județene par a da rezultate, înregistrându-se o creștere a numărului de trimiteri în judecată și a anchetelor inițiate ex-officio”.</p>
24	Unificarea jurisprudenței	Iunie 2007	Parțial îndeplinit	<p>Problema recursurilor in interesul legii și rolul ICCJ:</p> <p>Raportul din iulie 2009 menționează ca ICCJ „nu acționează ca o adevărată Curte de Casație, însărcinată cu interpretarea legii, ci ca o jurisdicție de gradul III (și uneori de gradul I). Acest lucru nu permite ICCJ să își joace rolul de Curte Supremă, acela de a asigura aplicarea uniformă a legii”. Mai mult, raportul menționează că „reforma ICCJ pentru ca aceasta sa se pronunțe exclusiv cu privire la elemente de drept”;</p> <p>Raportul din iulie 2010 recomandă revizuirea competentelor ICCJ prin limitarea judecării în recurs a chestiunilor de drept. Se arată că „ar trebui avute în vedere măsuri suplimentare de revizuire a organizării interne și a metodelor de lucru ale ICCJ precum și crearea unor comitete specializate, cu respectarea principiilor de alocare aleatorie a cauzelor”.</p> <p>Accesul la jurisprudența/informatizarea sistemului judiciar:</p> <p>In februarie 2009 apare un portal National (Jurindex) unde sunt publicate hotărâri judecătorești. Intre vara 2009 și ianuarie 2010 nu se publică nicio decizie pe Jurindex. Raportul din iulie 2010 menționează ca se înregistrează întârzieri în publicarea hotărârilor judecătorești pe portalul Jurindex.</p>
25	Schemă de personal realistă în sistemul judiciar	Iunie 2007	Neîndeplinit	<p>Strategia revizuită privind managementul resurselor umane din sistemul judiciar a fost lansată de CSM pe 10 septembrie 2010 după</p>

				<p>ce Strategia de Resurse Umane 2008-2011 fusese criticată de Comisie în raportul din iulie 2009 deoarece nu furniza soluții pentru realocarea personalului și reorganizarea curților.</p> <p>Întrucât problema datează din 2007 iar măsurile luate de CSM au fost constant criticate, considerăm condiția neîndeplinită. Strategia publicată de CSM chiar când acest raport era evaluat nu e încă evaluată, cu atât mai puțin aplicată, deci nu se poate vorbi de un cadru deja existent, așa cum cere condiția.</p> <p>(pentru detalii vezi și raportul elaborat de CRPE și SAR în cadrul acestui proiect: "Oamenii justiției – Politica de cadre în magistratură pe termen scurt și mediu".</p>
26	Plan de restructurare a Ministerului Public pentru a elimina deficiențele de personal și manageriale	Iunie 2007	Parțial îndeplinit	<p>Raportul din iulie 2010 menționează progresele realizate în introducerea unui sistem de management financiar și a recuperării bunurilor ca modalitate de evaluare a performanței procurorilor. Cu toate acestea, același raport consemnează că „o reformă mai profundă a Ministerului Public este necesară”. Totodată, planul de restructurare al Ministerului Public nu beneficiază de sprijinul CSM care este singurul organ abilitat de a promova, sancționa, evalua, recruta și transfera personalul din magistratură.</p>
27	Monitorizare amendamente la Codurile de procedură	Iunie 2007	Neîndeplinit	<p>Raportul din iulie 2008 menționează că autoritățile române nu au furnizat informații cu privire la monitorizarea amendamentelor aduse codurilor de procedură, concentrându-se pe elaborarea noilor coduri. Rapoartele următoare nu mai fac referire la această condiționalitate.</p>
28	Raportare și monitorizare a progreselor cu privire la adoptarea Codurilor + consultări + impact	Iunie 2007	Parțial îndeplinit	<p>La data de 22 iunie 2009, guvernul își asuma răspunderea în fața Parlamentului pe codurile penal și civil în cadrul unei proceduri de urgență. (raport iulie 2009). Codurile de procedură civilă și penală sunt adoptate de Parlament pe 22 iunie 2010 (raport iulie 2010).</p> <p>Evaluarea efectelor pe care le poate avea codurile asupra sistemului juridic încă nu s-a realizat. Strategia pentru Dezvoltarea Justiției ca Serviciu Public, lansată spre dezbateri, se referă la problema implementării codurilor. (raport iulie 2010)</p> <p>Având în vedere că adoptarea codurilor nu a fost însoțită de sesiuni de formare și simulări, precum și că nu s-au realizat studii de impact</p>

				cu privire la cele 4 coduri, am considerat criteriul parțial îndeplinit.
29	Consolidarea capacității și responsabilității CSM	Iunie 2007	Neîndeplinit	<p>Raportul din iulie 2008 arată că „în pofida rolului său cheie în promovarea unui proces de justiție transparent și eficient, CSM nu și-a asumat pe deplin responsabilitatea pentru reforma judiciară și pentru propria răspundere și integritate”.</p> <p>Raportul din iulie 2009 atrage atenția că „sistemul de evaluare introdus de CSM pentru evaluarea performanțelor magistraților pare să aibă o valoare îndoielnică” și că „procedura de evaluare a inspectorilor judiciari continuă să favorizeze pe cei din București, neexistând o reprezentare geografică.</p> <p>Raportul din iulie 2010 arată că “Este evidentă necesitatea recrutării suplimentare de personal în vederea atingerii potențialului maxim și pentru consolidarea capacității de inspecție. Continuă să fie semnalate nereguli care trebuie remediate, cu privire la existența unor practici inconsecvente în ceea ce privește inspecția. De asemenea, este necesară o mai mare transparență în vederea asigurării unei mai mari încrederi în procesul de inspecție, atât din partea magistraților, cât și a cetățenilor.”</p> <p>Același raport arată că încă mai există îngrijorări cu privire la transparența CSM, în special în ceea ce privește selecția judecătorilor pentru Înalta Curte, încălcările codului deontologic și corupția din magistratură.</p>

Bibliografie

Surse academice

Schimmelfennig F. and Sedelmeier U. (eds), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, 2005, Ithaca NY: Cornell University Press;

Schimmelfennig F, Engert S, and Knobel H, 'The impact of EU political conditionality', in Schimmelfennig F. and Sedelmeier U. (eds), *The Europeanization of Central and Eastern Europe.*, Ithaca NY: Cornell University Press, 2005;

Grabbe, H., *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*, Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2006;

Haughton T, 'When Does the EU Make a Difference? Conditionality and the Accession Process in Central and Eastern Europe', in *Political Studies Review: 2007 Vol. 5, 233–246*;

Dimitrova, A. (ed.), *Driven to Change: The European Union's Enlargement Viewed from the East*, 2004, Manchester: Manchester University Press;

Hughes J, Sasse G. and Gordon C., *Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement to Central and Eastern Europe – The Myth of Conditionality*, Palgrave Macmillan, 2004;

Avery G, 'The enlargement negotiations', in Cameron F (ed), *The future of Europe – Integration and Enlargement*, Routledge, London and New York, 2004;

Tsebelis G, *Veto players – How Political Institutions Work*, Princeton University Press, 2002.

Rapoarte independente

EUMAP, Open Society Institute, *Monitoring the EU Accession Process*, Budapest, 2002;

Nations in Transit, Freedom House, www.freedomhouse.hu;

Roos SR, 2008, *The fight against corruption – The Problem Child of the Carpathians*, Konrad-Adenauer-Stiftung - Rule of Law Program, South East Europe;

Corruption Perception Index, Transparency International, www.transparency.org;

Stefan L, *Oamenii justiției – Politica de cadre în magistratură pe termen scurt și mediu*, SAR – CRPE, 2010, București.

Documente ale UE

W. de PAUW, *Expert Report on the Fight against Corruption/Cooperation and Verification Mechanism*; 1, Bucharest, 12-15 November 2007;

EC, 1997, Agenda 2000 - Commission Opinion on Romania's Application for Membership of the European Union, 15 July 1997;

EC 1999, Regular report from the commission on Romania's progress towards accession, 13 October 1999;

EC 2000, Regular Report from the Commission on Romania's progress towards accession, 8 November 2000;

EC 2001, Regular report on Romania's progress towards accession, 13 November 2001;

EC 2002, Regular report on Romania's progress towards accession, 9 October 2002;

EC 2003, Regular report on Romania's progress towards accession, 2003;

EC 2004, Regular report on Romania's progress towards accession`, 6 October 2004;

EC 2005 – `Romania – Comprehensive Monitoring Report`, 25 October 2005

EC May 2006, Romania - May 2006 Monitoring Report, 16 June 2006;

EC decision, December 2006, Commission Decision of 13 December 2006 establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania to address specific benchmarks in the areas of judicial reform and the fight against corruption;

EC February 2008, Interim report from the Commission to the European Parliament and the Council on progress in Romania under the co-operation and verification mechanism, 14 February 2008;

EC July 2008, Report from the Commission to the European Parliament and the Council on progress in Romania under the co-operation and verification mechanism, 23 July 2008;

EC Communication, June 2005, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on a comprehensive EU policy against corruption`, 28 June 2005;

Raport intermediar al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele realizate de România în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare, Bruxelles, 12.2.2009 COM(2009) 70 final;

Raport intermediar al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele realizate de România în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare {SEC(2009) 1073} Bruxelles, 22.7.2009 COM(2009) 401 final;

Interim report from the European Commission to the European Parliament and the Council on progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism, Brussels, 23.3.2010 COM(2010)113 final;

Raport intermediar al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele realizate de România în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare, Bruxelles, 0.7.2010 COM(2010) 401 final.

Presă

The Economist, 3 July 2008, *In denial - The European Union conceals Romania's backsliding on corruption*;

Adevărul, 13 June 2008, *Nu cred că am ieșit din guvern cu o imagine rea* (in Romanian).

Proiect finanțat de către Uniunea Europeană prin Programul Facilitatea de Tranziție 2007/19343.01.11 “Consolidarea sprijinului societății civile în lupta împotriva corupției”

Proiectul: Evaluarea eficienței Mecanismului de Cooperare și Verificare în domeniul Justiției. Recomandări pentru perioada post-2009 derulat de Societatea Academică din România (SAR) împreună cu Centrul Român de Politici Europene (CRPE)

Data publicării: noiembrie 2010

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene

Pentru eventuale informații și sesizări legate de proiectele Uniunii Europene contactați
cfcu.phare@mfinante.ro

Opiniile exprimate în acest raport nu implică automat poziția tuturor experților afiliați CRPE sau a altor instituții și organizații partenere CRPE.

Foto coperta: S.C Asher's via *Flickr* creative commons

© CRPE și SAR noiembrie 2010

Centrul Român de Politici Europene

Gheorghe Pop de Băsești 43-45

ap. 5, București – 2

office@crpe.ro

Tel. +4 0371.083.577

Fax. +4 0372.875.089

Societatea Academică din România

Str. Eminescu nr.61

București 2

tel/fax (4021) 211 1477

office@sar.org.ro

Pentru mai multe detalii despre CRPE și SAR vizitați paginile web www.crpe.ro și www.sar.org.ro.